

Filozofski život

Interdisciplinarna radionica »American Studies Today – Paths, Paradigms, Strategies«

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 25. i 26. listopada 2019. godine održana je radionica pod nazivom »American Studies Today – Paths, Paradigms, Strategies« u organizaciji Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Radionica je za temu imala proučavanje različitih tema iz područja amerikanistike putem interdisciplinarnog pristupa. Uz počasnog gosta, odabrani doktorandi Odsjeka za filozofiju i Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održali su svoja predavanja, a studenti preddiplomskih i diplomskih studija s istih odsjeka sudjelovali su u popratnim diskusijama te uz pomoć predavača razvijali ideje za buduće znanstvene radove u području amerikanistike. Radionica se održala na engleskom jeziku, a studenti su kao pripremu imali zadatak pogledati odabrane nastavke televizijskih serija i pročitati odabrane tekstove.

Prvi dan započeo je svečanim otvaranjem i uvodom u radionicu, nakon čega je Stipe Grgas održao plenarno predavanje kao uvod u američke studije, napravivši njihov povijesni presjek s posebnim osvrtom na stanje u hrvatskoj znanosti. Potom je voditelj radionice Lovro Furjanić zamijenio odsutnog Lovru Škopljanca, izloživši predavanje o modelima odlučivanja na kojima se temelji umjetna inteligencija i posebnosti razvoja umjetne inteligencije u Sjedinjenim Američkim Državama naspram onog u Kini i Danskoj. Na kraju je Nela Erdeljac održala predavanje pod nazivom »‘Satchmovic’ Goes on Tour: Jazz Diplomacy and the Spread of American Culture in the 20th Century« u kojemu je govorila o jazz diplomaciji kao obliku kulturne, ne-tradicionalne američke diplomacije koja se fokusira na emocije, ističući kontrast između važnosti koju su Afroamerikanci imali u Europi u kojoj su širili jazz glazbu kao američki proizvod (originalni *Porgy and Bess*

imao je u potpunosti afroameričku postavu) i diskriminacije koju su istovremeno trpjeli u Sjedinjenim Američkim Državama.

Drugi dan otvoren je predavanjem pod nazivom »Representation of Gender in American Television Shows« u kojemu je Ana Popović analizom američke televizijske serije *The Good Wife*, u kojoj radnja prati ženu političara nakon njegova seksualnog skandala, uočila i objasnila reference na stvarne slučajeve političara Eliota Spitzera i Billa Clintona, a glavne ženske likove interpretirala je kao predstavnice različitih perioda feminizma, kao što su feminizam drugog vala i postfeminizam. Posljednje predavanje naslovljeno »Methodological Schema for Interdisciplinary Inquiry into Video Games« održao je Luka Perušić. U njemu je sustavno izložio pojam interdisciplinarnosti i problematizirao mogućnost njegovog razlikovanja od pojmoveva kao što su multidisciplinarnost i transdisciplinarnost, naveo znanstvene metode prisutne u interdisciplinarnim istraživanjima i objasnio ih na primjeru videoigara kao predmeta istraživanja, pritom dajući brojne prijedloge za takva istraživanja unutar amerikanistike. Zaključio je kako univerzalna metodološka shema za interdisciplinarno istraživanje nije nužna, a možda nije ni moguća, dok se sistem istraživanja može graditi oko problema istraživanja, što je i pokazao na primjeru videoigara.

Radionica je rezultirala brojnim poznavstvima i idejama za znanstvena istraživanja, a studentima je otvorila mogućnost da uz mentorstva predavača radionice u konačnici objave znanstveni rad u časopisu studenata anglistike *Patchwork*.

Matija Vigato

3. Osječki dani bioetike

3. *Osječki dani bioetike* održani su 11. i 12. studenoga 2019. godine na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Simpozij je rezultat suradnje četiriju sastavnica Sveučilišta u Osijeku (Centra za integrativnu bioetiku, Medicinskog fakulteta, Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti) i hrvatske jedinice UNESCO-ve katedre za bioetiku (Sveučilište u Haifi). Suorganizatori simpozija bili su Odsjek za kineziologiju (FOOZ), Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta sv. Ćirila i Metoda u Skopju i Hrvatsko bioetičko društvo. Tema ovogodišnjeg simpozija bio je sport, u najširem smislu te riječi, pa je kao takva bila plodno tlo za ostvarivanje dijaloga u maniri glavnih vrijednosti integrativne bioetike: transdisciplinarnosti i pluriperspektivnosti.

Simpozij je službeno otvoren 11. studenoga u jutarnjim satima, a samo otvorenje obilježile su riječi predsjednika organizacijskog tima Ivica Kelama i predstavnika ostalih sastavnica organizacijskog tima. Nakon pozdravnih riječi, uslijedilo je prvo plenarno izlaganje koje je na temu »What is Wrong with Doping in Sport?« (»Što ne valja s dopingom u sportu?«) održao Jim Parry (Češka). Da bi došao do rješenja, Parry je osporavao neke od najčešćih, intuitivnih odgovora na to pitanje i pokazuje kako je riječ o zabludama i neznanju. Konačni odgovor na postavljeno pitanje pronašao je u (ne)etičkom aspektu dopinga i kao takvog poistovjećuje ga s varanjem. Nakon izlaganja uslijedila je rasprava i kratka pauza. Nakon povratka s pauze uslijedio je prvi blok izlaganja koji je zbog velikog broja sudionika bio podijeljen u tri sekcije. Sekciju A otvorila je Marija Heffer (Hrvatska) izlaganjem »Genetički dizajnirana pobjeda« u kojoj se fokusirala na nove tehnike i intervencije koje koriste genetiku, a u sportu su već široko dostupne. Razmatrala se moralnost takvih postupaka i tretmana, a u pitanje se dovodila i cijela bit sporta. Sljedeće izlaganje pod nazivom »Poboljšanja neuralnim i mehaničkim implantatima – pitanja u sportu i šire«, čiji je autor bio Vjekoslav Galzina (Hrvatska), problematiziralo je upotrebu novih tehnika i tehnika koje su danas već široko dostupne. Ojačavanje koštanog sustava, poboljšanje tkiva i poboljšanje kardiovaskularnog sustava samo su neki od primjera mogućnosti intervencije na ljudskom organizmu, a glavno pitanje koje se nameće jest svjedočimo li vrsti evolucije

ili njenu zastoju. Treći izlagač u ovoj sekciji bio je Luka Maršić (Hrvatska) s izlaganjem »Kretanje u igri«, u kojem je raspravljao o dvije mogućnosti koje kretanje u igri izaziva. Naime, kretanje koje u nama izaziva porivnu i afektivnu reakciju dovodi nas do raskrižja između našeg unutrašnjeg nedefiniranog svijeta i vanjskog svijeta. Kada kroz igru racionalne radnje ne izlaze van, to za posljedicu ima stvaranje manipulativnosti i sebičnosti, kao i kreaciju zatvorenog sustava samodestrukcije, no ukoliko imaju ulogu kreacije u djelovanju i komunikaciji s vanjskim svijetom, utoliko su posljedice stvaranje koncepata i njihov prelazak u tzv. kretanje višeg smisla. Sekciju A zaključili su Ivan Miškulin i Maja Miškulin (Hrvatska) s izlaganjem »Međuodnos stavova prema doping u i uporabe dopinga«. Predstavili su svoje istraživanje na istoimenu temu. Pomoću posebno dizajniranog upitnika u razdoblju od kolovoza do listopada 2019. godine na prigodnom uzorku sportaša iz grada Osijeka došli su do zaključka kako postoji pozitivna povezanost između stavki istraživanja i kako upotreba dopinga nije široko rasprostranjena na području istraživanja. Prijedlog za suzbijanje uporabe dopinga, po njihovim rezultatima, pokušaj je promjene općeg stava prema njemu i provođenje dodatne edukacije.

Paralelno, odvijala se Sekcija B koju su otvorili Tatjana Bačun, Ivan Lekić, Barbara Bačun i Dunja Degmečić (Hrvatska) s izlaganjem »Tjelesna aktivnost i sport u mladih osoba s tipom 1 šećerne bolesti«. Polazišna točka izlaganja bila je činjenica da je vježbanje za mlade ljude koji boluju od te bolesti važna socijalna i zdravstvena aktivnost, no zbog prirode bolesti nije lišena neugodnih posljedica. Hipoglikemija i hiperglikemija javljaju se kao posljedice određenih oblika aktivnosti, ali mogu se izbjeći uz pravilno praćenje protokola prije i tijekom vježbanja. Stav autora jest poticanje mladih i oboljelih na tjelesne aktivnosti, kao i poticanje komunikacije među njima samima i između liječnika i trenera/profesora. Uslijedilo je izlaganje pod nazivom »Učinak dnevne tjelesne aktivnosti na aktivnost upalnih bolesti crijeva kod bolesnika koji ne uzimaju terapiju« autorskog tima koji su sačinjavali Dubravka Holik, Aleksandar Včev, Andrea Milostić Srb, Jelena Jakab, Slavko Čandrić i Želimir Orkić (Hrvatska). Pozadina tog istraživanja svoj početak pronalazi u promišljanju o kroničnim upalnim bolestima crijeva i novim studijama koje ih povezuju s čimbenikom fizičke aktivnosti. Istraživanje se koncentriralo na pacijente koji ne primaju terapiju, a provedeno je na uzorku od 312 bolesnika. Rezultati su pokazali kako je dnevna tjelesna aktivnost povezana s neaktivnošću upalnih bolesti crijeva i da je potrebno što bolje educirati sve oboljele o važnosti tje-

lesnih aktivnosti pri kontroli tih bolesti. Ivan Perić (Hrvatska) s izlaganjem »Suplementacija gvanidinskom kiselinom« razmatrao je učinke i koristi koje na organizam sportaša imaju spojevi kreatin i gvanidinska kiselina i što takve spoznaje znače u današnje vrijeme. Zadnje izlaganje ove sekcije, »Traume kod sportaša i njihove posljedice«, autorice Nikoline Lešić (Hrvatska), bavilo se temom dentalnog zdravlja kod sportaša, točnije traumama povezanim s određenim nizom vanjskih čimbenika vezanih uz sport, npr. pozicija u momčadi, vrsta sporta itd.

Sekcija C otvorena je izlaganjem »Kritika sporta kao kritika kulture« Hrvoja Jurića (Hrvatska), a ponudilo je dva moguća slučaja: kritiku sporta na tragu kritike kulture Sigmunda Freuda i kritiku sporta kroz ulogu u masovnoj i popularnoj kulturi. Prvi slučaj nudi nam sport kao jedan od oblika surogata za nezadovoljene i/ili nezadovoljive prirodne nagone, dok drugi promatra sport kroz prizmu masovne kulture, razmatrajući primjere totalitarnih uređenja, pri čemu zaključuje kako je riječ o instrumentalizaciji sporta u ideološke svrhe. Sljedeće izlaganje, »Bioetički pogled na sport kao fizičku aktivnost – izazovi i kontroverze«, čiji je autor bio Berislav Čović (Hrvatska), nastojalo je ponuditi širu sliku fenomena sporta u okviru etičkih i bioetičkih problema, izazova i kontroverzi. Naglasak je stavljen na traženje rješenja i jasniju artikulaciju problema, kao i na važnost edukacije na tu temu. Treći izlagač, Dejan Donev (Sjeverna Makedonija), u izlaganju naslova »Značaj (bio)etike sporta u izgradnji autonomne osobe« razmatrao je vrijednosne aspekte sporta, odnosno koje su to osnovne smjernice u sportu i što se u moralnom smislu uopće može postići. Autor je smatrao kako takva pozicija traži prepoznavanje i uključivanje prihvatljivih moralnih normi u sport i praktičnu primjenu. Naglašavao je da je ključno odgovoriti na pitanje važnosti, tj. nužnosti tih vrijednosti za izgradnju autonomne osobe. Sekciju C zaključilo je izlaganje »Kant, bioetika i planinarenje« autorskog dvojca Igora Eterovića i Matije Mate Škerbića (Hrvatska). Veza između Kanta i suvremenih bioetičkih tema već postoji, a poveznice između planinarenja i bioetike javile su se tek nedavno. S obzirom na navedeno, izlaganje je za cilj imalo naznačiti veze između Kantova filozofskog opusa i filozofije sporta na atipičnom primjeru: planinarenju. Nakon izlaganja uslijedila je petnaestominutna rasprava i pauza za ručak.

Izlaganja su se nastavila u 14.30 sati, podijeljena u dvije sekcije. Sekciju A otvorio je Dražen Gorjanski (Hrvatska) izlaganjem pod nazivom »Zaštita sportaša od nasilja«, u kojem se iznijela druga strana sportskog morala, naime, ona izazvana imperativom pobjede. Ne-

moralna sportska praksa, koja uključuje nasilje, laganje i varanje, rijetko je spominjana od strane sportskih djelatnika. Fokus izlaganja bio je nasilje kao najistaknutija i najpogubnija posljedica takvoga morala. Vrsta nasilja ima nekoliko, a u kontekstu sporta mogu ga provoditi suigrači, treneri, roditelji itd. Autor je ponudio dva rješenja: edukaciju djelatnika i sportaša i donošenje disciplinskog pravilnika kao pratećeg dokumenta. Antonio Kovačević (Hrvatska) u izlaganju »Bioetički osvrt na slobodnu borbu« analizirao je sve veću popularnost slobodne borbe i pitanja koja taj sport u bitnome otvara. Riječ je o pitanjima bioetičkog ili moralnog opravdanja nasilja, prava na ozljeđivanje i ostalih sličnih fenomena. Autor je smatrao kako su odgovori na ta pitanja prekompleksni i da se fokus izlaganja premješta na slobodnu borbu kao legitimni bioetički problem. Uslijedilo je izlaganje »Pitanje mentalnog zdravlja kao pitanje modernog sporta« u kojemu je autor Edin Branković (Hrvatska) iznio pitanje mentalnog zdravlja kao aktualno i otvoreno, čak i u kontekstu sporta. Cilj mu je bio prikazati niz istraživanja koja sport stavljaju na mjesto realizacije bioetičnosti. Autor je smatrao kako integralan pristup čovjeku i cjelovit pristup sportu mogu rezultirati bioetičkim sportom, na tragu onoga što govori Platonova filozofija i filozofija ništavila. Četvrto izlaganje ove sekcije, pod naslovom »Roditelji mladih sportaša kao dio sportske publike« autorskog tima Miloša Markovića, Živka Misirače, Branke Savović i Sandre Radenović (Srbija), bilo je utemeljeno na istraživanju koje su autori proveli putem medija i upitnika na uzorku od 255 roditelja djece u okviru pet različitih sportova. Autore je zanimalo ponašanje roditelja kao članova publike, a rezultati su pokazali kako većina roditelja ometa rad trenera, iako ga smatra kompetentnim. Mali broj roditelja kažnjava djecu, ali veliki broj roditelja vrijeđanje sudaca ne smatra oblikom nasilja. Sekciju A zaključilo je izlaganje »Etička načela juda« autorskog tima Željka Popovića, Zorana Malečića i Ane Popović (Hrvatska). Fokusrali su se na mladi sport, duge tradicije i judo. Etička su načela sastavni dio tog sporta i kao takva usađuju se svakome početniku, bio odrastao čovjek ili dijete predškolske dobi. Izlaganje je zamišljeno kao prikaz osnovnih načela u primjeni na treningu i natjecanjima, a zanimljiv je kontekst ljudi kojima su načela juda postala dio svakodnevice.

Zoran Kojčić izlaganjem »Briga o tijelu i briga o duši: bioetički aspekti« otvorio je Sekciju B. Izlaganje je povezivalo brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju u cilju kompletiranja osobe na tragu različitih filozofa, npr. Platona i Foucaulta. Fenomen sporta u tom kontekstu daje novu tehniku samospoznaje i

otvara nova pitanja. Autor je smatrao kako su te ideje unutar filozofije i bioetike nedovoljno istražene i svojim je izlaganjem pokušavao postaviti pitanja za dodatna istraživanja. Sljedeće izlaganje, pod nazivom »Objektivizacija ženskoga tijela na sportskim događajima«, autorskog tima Nikole Mijatova, Sandre Radenović i Miloša Markovića (Srbija), prvo je na simpoziju problematiziralo položaj žene unutar sfere sporta. Na primjeru *cheerleading* skupina u profesionalnom sportu raspravljalo se o problematici objektivizacije ženskoga tijela na jedan vulgaran i neprimjeren način, dok su autori istaknuli da bi se žena u sportu trebala afirmirati kao sportaš, a ne kao periferni, zabavljački dio. Mile Marinčić, Tatjana Trošt Bobić i Goran Bobić (Hrvatska) autori su izlaganja »Sport i bioetika – što im je zajedničko?«, a u njemu su pokušali pronaći dodirne točke tih dvaju područja. Ključno pitanje bilo je o tome može li se uopće govoriti o bioetici sporta ili je nužno i praktičnije razgovarati o bioetici i/u sportu, no fokus je primarno bio stavljen na povezivanje tih disciplina. Preposljednje izlaganje, »Uvodnik u sportsko pravo«, čiji je bio autor Tomislav Nedić (Hrvatska), otvorilo je pitanje reguliranja sporta u pravnome smislu. Autor je polazio od sve veće važnosti sporta za društvo i razvoja profesionalnog i amaterskog sporta do te mjere da potreba za pravnim okvirom nedvojbeno postoji. Cilj je tu granu pravne prakse što pobliže predstaviti, poglavito u njenoj definiciji, određenju i pravnim izvorima. Dina Stefanović (Srbija) bila je autorica posljednjeg izlaganja ove sekcije, pod nazivom »Pitanje jednakosti biološke i transrodne žene u sportu – transrodnost kao pitanje odnosa spola i roda u feminizmu«. Iako je položaj žene kroz povijest sporta i natjecanja do današnjeg dana došao na visoku razinu, teško je govoriti o dobu jednakosti za žene u sportu. Nekoliko je aktualnih primjera koje autorica spominje, a problematiziraju položaj transrodne žene kao natjecateljice u ženskoj kategoriji. Naime, riječ je o fenomenima koji otvaraju čitav niz pitanja o vrednovanju rezultata bioloških i transrodnih žena kao jednakih, od kojih je možda najvažnije govorimo li o jednakosti ili istosti. Nakon posljednjeg izlaganja uslijedila je rasprava i pauza, a sljedeće su sekcije započele u 16.30 sati.

U bloku od 16.30 do 18.00 sati deset je izlaganja raspoređeno u sekcije A i B. Sekciju A otvorio je autorski duo Dajana Bičanić i Maja Brust Nemet (Hrvatska) izlaganjem »Pedagoške radionice u funkciji poticanja prosocijalnog ponašanja učenika«. Fokus tog rada bio je prosocijalno ponašanje i veza s pedagoškim radionicama, tj. mogu li takve radionice doprinijeti razvoju prosocijalnog ponašanja. Istraživanje, po kojemu je taj rad

pripremljen, provedeno je na učenicima 1. razreda osnovne škole, a obuhvatilo je četiri takve radionice u periodu od mjesec dana. Rezultati istraživanja nedvojbeno su pokazali kako takva praksa osigurava uvjete za razvoj empatije, sposobnosti aktivnog slušanja i suradnje. Sljedeće izlaganje, »Mogu li krovne sportske organizacije utjecati na financijsku etičnost sportskih klubova – studija slučaja: financijski *fair play* i *salary cap*?«, čiji je autor bio Tvrtko Galić (Hrvatska), problematiziralo je financijsku sferu sporta. Paralelno s evolucijom sportskih aktivnosti dogodila se i evolucija organizacijskih komponenata sporta, koja je urodila stvaranjem (krovnih) sportskih organizacija. Ključan faktor odigrala je i pojava profesionalnih sportskih klubova i profesionalizacija sporta, a sve to dovelo je do dodatnog definiranja financijskih pravila. Izlaganje je u obzir uzelo dva takva pravila: *fair play* i *salary cap*, kao dva različita pristupa kontroli jednakosti ravnopravnosti na tržištu. Željko Kaluderović (Srbija) kao treći izlagač izložio je svoj rad pod nazivom »Varanje u sportu – retoričko pitanje ili dopuštena praksa?«. Osnovni cilj izlaganja bio je razmotriti validnost varanja i posljedice koje ono može imati. U fokus je stavljena kontroverzna teza kako varanje sport čini dinamičnijim i privlačnijim, no autor je bio stajališta da, unatoč bilo kakvoj fleksibilnosti pravila, varanje u kontekstu sporta ne može biti moralno opravdano i kao takvo delegitimira ideju sportskog natjecanja i dovodi u pitanje integritet same igre. Uslijedilo je izlaganje »Sportsko kladenje – nevina zabava ili ozbiljna prijetnja budućnosti sporta?« autora Ivice Kelama i Darije Rupčić Kelam (Hrvatska). Sportsko kladenje ima povijest dugu kao i sport sam, no prikaz u medijima, po autorima, nikako ne odgovara stvarnosti gdje taj fenomen ima puno teže posljedice. Osim intuitivnih problema namještanja utakmica i sličnih pitanja vezanih uz integritet sporta, rad se fokusirao na probleme koje ta pojava izaziva kod pojedinca i u društvu kao cjelini. Poseban se naglasak stavlja na situaciju u Hrvatskoj, a za cilj je imao poticanje dijaloga i boljeg razumijevanja kako bi se otvorio prostor za rješavanje problema sportskog kladenja. Posljednje izlaganje sekcije A, »Povijest razvoja kineziološke struke u Osijeku«, čiji su autori bili Klara Marić, Tihomir Vidranski i Zvonimir Tomac (Hrvatska), ponudilo je pregled razvoja struke na području Hrvatske, od početaka, kada je ta vrsta obrazovanja spadala pod visoke škole, do 2014. godine kada je pokrenut preddiplomski studijski program kineziologije na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta u Osijeku.

Sekcija B otvorena je dvama izlaganjima koja su u fokusu imala životinje. Bruno Čurko

(Hrvatska) autor je rada »Bioetička pitanja o životinjama u sportu«, koji je putem čitavog niza primjera pokušavao odrediti neka od važnijih pitanja i problema. Naime, očito je riječ o iskorištavanju životinja, a nameće se pitanje opravdanosti takve prakse kulturnim i tradicijskim vrijednostima. Sljedeći izlagač, Josip Guć (Hrvatska), nadovezao se radom »O instrumentalizaciji ljudskih i ne-ljudskih životinja u profesionalnom sportu«, propitujući opravdanost instrumentalizacije ne-ljudskih životinja u okviru profesionalnog sporta. Naglasak se stavlja na moralnu sumnjivost takvih praksi, pod time misleći na to kako pitanja te vrste ne smiju postati irelevantna, a ne da je takva praksa uvijek neupitno moralno pogrešna. Treći izlagač, Luka Janeš (Hrvatska), izlaganjem »Sinteza trijade *sport – psiha – život*« otvorio je temu odnosa elemenata naslovne trijade i njihove semantičke i kategorijalne dodirne točke. Referirajući se na Platonovu misao glede nerazdvojnog odnosa tijela i duše, relevantne autore filozofije sporta i načela bioetike, fokus je stavlja na odgovornost i zaštitu života. Autorski dvojac Josip Periša i Jakov Erdeljac (Hrvatska) u svom radu »Politički istupi sportaša na velikim sportskim natjecanjima« stavio je u fokus moralnu odgovornost sportaša za političke istupe. Kao uzori, idoli i medijski praćene osobe, profesionalni sportaši u poziciji su gdje ih se može čuti, no na nizu primjera ovo izlaganje pokazuje pozitivne, ali i negativne posljedice takve prakse. Stajalište autora ostaje nepoznato, a konačni sud ostavljen je za raspravu. Posljednje izlaganje sekcije B, pod nazivom »Etička kriza profesionalnog sporta«, čiji su autori bili Josip Tišlar i Nikolina Koprivnjak (Hrvatska), na nizu stvarnih i suvremenih primjera pokazalo je kako je nemoralna praksa duboko ukorijenjena u sve razine profesionalnog sporta. Takva je praksa u potpunoj kontradikciji s temeljima sporta i narušava njegov integritet. Fokus je stavljen na aktivno traženje rješenja, ali i podizanje svijesti o takvim praksama. Nakon izlaganja uslijedila je rasprava, a nakon njena završetka završio je i prvi dan simpozija.

Drugi dan simpozija otvoren je u jutarnjim satima blokom izlaganja u trajanju od 9 do 10.30 sati. Prvo izlaganje »Bioetika i sport – prošlost, sadašnjost, budućnost«, čiji je autor bio Matija Mato Škerbić (Hrvatska), predstavilo je mogućnost bioetike sporta u okviru filozofije sporta uz kratak povijesni i razvojni pregled. Razmatrajući bioetičko razumijevanje sporta u literaturi i istražujući odnos s općom bioetikom, predložio je definiciju subdiscipline. Autor je naveo kako bioetička pitanja u sportu drže značajno mjesto i važnost u okviru suvremenih rasprava, koje u pitanje dovode naše razumijevanje sporta i njegov in-

tegritet. Irena Martínková (Češka) bila je autorica izlaganja pod nazivom »*Unisex sport*: kako rješavati binarnost«. Povijesno gledano, većina sportova temelji se na binarnoj podjeli, koja u moderno doba uzrokuje niz problema, tako i u sportu. Jedno od rješenja koje se nudi su i tzv. miješani sportovi, pri čemu su položaji u timu spolno dodijeljeni. Naspram toga, *unisex* sportovi sudjelovanje temelje na zaslugama, ne na spolu. Evangelos D. Protopapadakis (Grčka) održao je posljednje izlaganje naslovljeno »Što je (moralno) pogrešno s dopingom? Kantovska perspektiva«. Autor je problematizirao farmaceutsko poboljšanje performansi sportaša čija se dostupnost zna predstavljati kao pravo na slobodu izbora ili pravo na nemiješanje u interes sportaša. Polazeći s kantovskog stajališta, tvrdio je kako je doping moralno neprihvatljiv kao krajnje iracionalan izbor. Ključna dva argumenta jesu da je doping varanje i da koristi čovječanstvo kao sredstvo, a ne kao svrhu. Po autoru, uporaba dopinga mijenja paradigmu sporta i ostvarenja postaju znanstvena, a ne atletska. Nakon trećeg izlaganja uslijedila je rasprava i pauza.

Okrugli stol, ujedno i zadnji dio programa, pod nazivom »Veganstvo i sport: razbijanje mita o nužnosti mesojedstva u aktivnom bavljenju sportom«, čiji su govornici bili Damir Mesec, Tihana Majer, Igor Drašković i Mislav Skrepnik, počeo je u 11 sati. Govoreći iz vlastitih iskustava, govornici su predstavili što znači biti vegan i aktivno se baviti sportom. Razbili su sve mitove vezane uz prehranu i profesionalni sport. U 12.30 sati otvorena je završna rasprava nakon koje je skup uspješno zaključen.

Nicolina Koprivnjak

3. međunarodni transdisciplinarni simpozij **Bioetika i aporije psihe**

Iznimno uspješan i medijski popraćen 3. međunarodni transdisciplinarni simpozij *Bioetika i aporije psihe*, održan u Zagrebu od 21. do 23. studenoga 2019. godine, organizirali su Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu, Centar

za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko bioetičko društvo, Hrvatsko filozofsko društvo, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, udruga *Susret*, udruga *Ludruga* i projekt »Zoom na psihu« Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Program simpozija održavao se na dvije lokacije: u Znanstvenom centru izvrsnosti za integrativnu bioetiku i na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a sastojao se od jedanaest plenarnih izlaganja, četrdeset devet znanstvenih izlaganja, predstavljanja relevantnih izdanja, tri umjetničke izložbe, dvije radionice te predstave.

Predsjednik organizacijskog odbora bio je Luka Janeš (Zagreb), a glavna tajnica simpozija bila je Štefanija Kožić (Zagreb). Članovi organizacijskog odbora bili su: Irena Bakić (Beč), Erik Brezovec (Zagreb), Ante Čović (Zagreb), Aleksandar Fatić (Beograd), Hrvoje Handl (Zagreb), Vasile Hategan (Temišvar), Theodor Itten (St. Gallen), Hrvoje Jurić (Zagreb), Ksenija Kapelj (Zagreb), Lidija Knorr (Zagreb), Hugo Koetsier (Heiloo), Zoran Kojčić (Osijek), Luka Maršić (Zagreb), Mira Matijević (Zagreb), Alen Orešković (Zagreb), Ivana Pavić Šimetin (Zagreb), Ivan Perkov (Zagreb), Luka Perušić (Zagreb), Tara Beata Racz (Zagreb), Vlatka Ročić-Petak (Zagreb), Igor Salopek (Karlovac), Danijela Štimac Grbić (Zagreb), Sladana Štrkalj Ivezic (Zagreb), Philipp Tomaš (Zagreb) i Maja Vejić (Zagreb). Članovi suradničkog kruga studenata bili su: Bruno Bogović (Varaždin), Ana Daria Bokan (Zagreb), Dora Bukovac (Zagreb), Jan Defrančeski (Zagreb), Mila Erceg (Zagreb), Jakov Erdeljac (Zagreb), Marko Ferber (Zagreb), Ivor Kos (Zagreb), Stjepan Krovinić (Zagreb), Josip Majsec (Zagreb), David Martić (Zagreb), Josip Periša (Zagreb), Kristian Peter (Zagreb), Irena Raguž (Zagreb) i Petar Šarić (Zagreb). Simpozij je bio organiziran uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva i Turističke zajednice grada Zagreba.

Prvi dan simpozija, 21. studenoga 2019. godine, započeo je dvama plenarnim predavanjima. Anders Lindseth (Norveška) održao je prvo plenarno predavanje pod naslovom »Therapeutic Effects of Philosophical Practice/Counselling« (hrv. »Terapijski učinci filozofske prakse/savjetovanja«). U predavanju je objasnio i približio metodu filozofskog savjetovanja. Zatim je Ivana Pavić Šimetin (Hrvatska) održala drugo plenarno predavanje pod naslovom »Mentalno zdravlje i dobrobit školske djece u Hrvatskoj – noviji izabrani pokazatelji i aktivnosti«. Cilj predavanja bio je ukazati na vodeće javno-zdravstvene izazove u adolescenciji, temeljene na pokazateljima zdravlja i zdravstvenog ponašanja cjelo-

kupne populacije učenika (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC).

Cijeli simpozij bio je podijeljen u dvije paralelne sekcije, »Jahr« i »Laing«. Sekcija »Jahr«, koja se održavala na engleskom jeziku, otvorio je Marcus Greenall (Australija) izlaganjem »Reflections on Autonomy and Vulnerability in Decision Making Capacity« (hrv. »Refleksije o autonomiji i ranjivosti pri sposobnosti za donošenje odluka«). U izlaganju je naglasio etičke probleme povezane s procjenom sposobnosti donošenja odluka kod općih bolničkih pacijenata. Zatim su Aleksandar Fatić i Marija Simonović (Srbija) održali izlaganje pod naslovom »Psychotherapy and Evil« (hrv. »Psihoterapija i zlo«). Izlaganje se bavilo vrijednosnim kontekstom psihoterapije, a prije svega, neodrživošću pretpostavke o »vrijednosnoj neutralnosti« psihoterapeuta. Zatim je Zoran Kojčić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Philosophical Counseling and Care for the Self« (hrv. »Filozofsko savjetovanje i briga o sebstvu«). U izlaganju je ponudio tezu po kojoj je filozofsko savjetovanje važan alat za brigu o sebi, ali isto tako značajno i kao aktivnost koja gotovo uvijek nudi novu viziju unutar praksi rješavanja problema.

Nakon rasprave i kraće pauze, u auli Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uslijedilo je otvaranje izložbi »Prostor susreta« Tare Beate Racz i »Čipka« Krešimira Katušića. Nakon pauze za ručak, sekciju je nastavila Maja Vejić (Hrvatska) izlaganjem »The Modern Narcissus: Aesthetics of the Mirror« (hrv. »Moderni Narcis: estetika ogledala«). U svome izlaganju nastojala je odgovoriti na sljedeća pitanja: »Je li moderna općinjenost vlastitim likom poremećaj na globalnoj razini ili možda ultimativno umjetničko djelo – koja je točno razlika između renesansnog portreta i selfija na Instagramu?«. Zatim je Irena Bakić (Austrija) održala izlaganje pod naslovom »Psychotherapy as an Implement of the Social Transformation« (hrv. »Psihoterapija kao alat društvene transformacije«). U izlaganju se nastojalo zaobići kartezijanski dualitet i naglasiti nedjeljivost procesa transformacije u kojoj individualna transformacija, poput odjeka, postaje društvenom. Potom je Emil Zuccon (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Neuro-linguistic Psychotherapy (NLPT) and Mental Health« (hrv. »Neuro-lingvistička psihoterapija i mentalno zdravlje«). U izlaganju je govorio o nekim principima neuro-lingvističke psihoterapije (NLPT) pri radu s ljudima na poboljšanju njihova mentalnog zdravlja. Sekciju je zaključila Eva Jurković (Hrvatska) izlaganjem »ACT – Acceptance and Commitment Therapy« (hrv. »ACT – terapija prihvaćanjem i posvećenošću«). U izlaganju je ponudena teza po kojoj

je posljedica života u skladu s vrijednostima, otvaranjem nelagodnim emocijama i povećanjem psihološke fleksibilnosti duboki osjećaj unutarnjeg mira i ispunjenosti.

Nakon rasprave i kraće pauze, Darko Marčinko (Hrvatska) održao je plenarno predavanje pod nazivom »Psihodinamika ljubavi i mržnje«. Cilj plenarnog izlaganja bio je predstaviti knjigu *Psihodinamika ljubavi i mržnje* u kojoj autori psihodinamički interpretiraju ljubav i mržnju, opservirajući ih iz pozicije kako ranog razvoja, tako i aktualnih objektnih odnosa, pri čemu se analiziraju biologijski, psihološki i socijalni faktori ljubavi i mržnje. Uslijedilo je predstavljanje relevantnih izdanja na hrvatskom jeziku. Predstavljeni su sljedeći naslovi, redom: Darko Marčinko, Vlasta Rudan, *Nelagoda u kulturi 21. stoljeća: psihodinamska rasprava*; Martina Barbiš, *Psihijatrijska hospitalizacija: poštivanje etičkih načela i stigmatizacija*; Miro Jakovljević (ur.), *Duševno zdravlje, kultura i društvo: izazovi pred psihijatrijom 21. stoljeća*; Slađana Štrkalj Ivezic, *Život bez stigme*; Theodor Itten, Ron Roberts, *Nova politika doživljaja*; Mladen Lončar, *Seksualno zlostavljanje muškaraca*; Darko Marčinko, Miro Jakovljević, Vlasta Rudan, *Psihodinamika ljubavi i mržnje*. Predstavljajući su bili, redom: Miro Jakovljević, Darko Marčinko, Martina Barbiš, Štefanija Kožić, Slađana Štrkalj Ivezic, Mladen Lončar i Dražen Begić.

Paralelno s prvom, održavala se i druga sekcija, na hrvatskom jeziku. Sekciju »Laing« otvorili su Behzad i Elma Hadžić (Bosna i Hercegovina) izlaganjem »Pogreške i dileme u pokušajima destigmatizacije osoba s mentalnim poremećajima«. U izlaganju su naglasili da u procesu destigmatizacije nije dovoljan samo intelektualni angažman, odnosno da ono emocionalno ne možemo mijenjati samo kroz ono intelektualno. Zatim je Marijan Montani (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Mediji i stigmatizacija«. U izlaganju se osvrnuo na pitanje: »Doprinosi li poruke iz medija zdravlju, informiranju, osobnom osnaživanju i destigmatizaciji ili, naprotiv, dovode do širenja stresnih mentalno/emotivnih obrazaca vezanih za mnogobrojne bolesti?«. Zatim je Barbara Markač-Despinić (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Evangelje: jedan od uzroka stigmatizacije psihički oboljelih«. U izlaganju je postulirano da je kršćanska religiozno-teološka stereotipizacija iznjedrila duševno oboljele i onda kada bi iz njih istjerivala đavla i obilježila ih pečatom srama. Zadnje izlaganje sesije održao je David Martić (Hrvatska) pod naslovom »Internet terapija«. Cilj izlaganja bio je proučavanje korisnosti (ili nedostataka) korištenja interneta (konkretno društvenih mreža) i mobilnih aplikacija kao oblika internet terapije.

Nakon rasprave i pauze, sekciju je nastavila Nejra Bećarević (Bosna i Hercegovina) izlaganjem »Uloga religije u terapiji karcinoma«. U izlaganju je naglasila ulogu religije u terapiji karcinoma i izložila rezultate studija koje pokazuju da je aktivnije sudjelovanje u religioznim aktivnostima povezano s nižim mortalitetom pacijenata s karcinomom dojke. Potom je Suzana Ribarić (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Glazbena umjetnost i emocionalna pismenost adolescenata«. U izlaganju je predstavila oblik rada (radionica o emocijama) koji koristi u okviru nastave predmeta »Zdravstvena njega u zaštiti mentalnog zdravlja«. Tim predmetom pridonosi univerzalnoj prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja kod učenika i učenica. Zatim je Slađana Štrkalj Ivezic (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Transformacija službi za mentalno zdravlje prema poštivanju ljudskih prava i poticanju oporavka«. Cilj izlaganja bio je prikazati postupke koji su važni za plan implementacije transformacija institucija prema modelu ljudskih prava i oporavka Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) u sklopu QualityRights projekta, a koji se odnose na informirani pristanak kao osnovno ljudsko pravo i metode koje potiču oporavak. Sekciju je zaključio Križo Katinić (Hrvatska) izlaganjem »Granica između tijela i psihe«. Izlaganje se bavilo problematikom prevladavanja dihotomije psihe i tijela.

Drugog dana simpozija, 22. studenoga 2019. godine, sekciju »Jahr« otvorio je Damjan Kovač (Hrvatska) izlaganjem »'Osoba' u misli Viktora E. Frankla«. Cilj izlaganja bio je promisliti temelj dostojanstva i mogućnost njegova narušavanja kod raznih devijacija čovjeka. Potom je Ivo Alebić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Sloboda i smisao u službi zadovoljenja egzistencije«. U izlaganju je ponudio perspektivu koja bi trebala rasvijetliti slobodu i smisao na način koji će zadovoljiti egzistenciju našeg bića. Zatim je Tanja Todorović (Srbija) održala izlaganje »Tumačenje sebstva: Paul Ricœur«. Izlaganje je bilo posvećeno kompleksnoj problematici tumačenja sebstva. Nakon rasprave i kraće pauze uslijedila su dva plenarna predavanja. Francesca Brencio (Italija) održala je prvo plenarno predavanje na engleskom jeziku, pod nazivom »Phenomenology and Mental Health« (hrv. »Fenomenologija i mentalno zdravlje«). Cilj izlaganja bio je pokušaj objašnjenja kako fenomenološki informirana psihijatrija može 'popuniti jaz' između kliničkih i egzistencijalnih značenja, prevladavajući jednostranu tendenciju biološkog pristupa pri opisivanju i liječenju psihopatoloških pojava kao posljedica disfunkcije mozga ili samo tjelesnih bolesti. Potom je Vasile Hategan (Rumunjska) održao drugo plenarno predavanje pod

nazivom »Philosophical Counselling: The Way from Practice to Profession in Romania« (hrv. »Filozofsko savjetovanje: put od prakse do profesije u Rumunjskoj«), također na engleskom jeziku. U izlaganju su predstavljene rezultati osobnog istraživanja o prepoznavanju i primjeni nove profesije filozofskog savjetovanja u Rumunjskoj. Sekciju »Jahr«, na engleskom jeziku, nastavio je Georgi Pavlov (Bugarska) izlaganjem »Inner Experience: Contemporary Life and Pleasurable Nihilism« (hrv. »Unutarnje iskustvo: suvremeni život i ugodni nihilizam«). U izlaganju je opisao kritiku suvremenog života u smislu općeg odbijanja psihoanalitičkog diskursa i uključivanja nesvjesnog konzumerizmom, bezumnim traženjem zadovoljstva, kulturom samopomoći, *New age* spiritualnošću i nihilističkim hedonizmom. Potom su Luka Janeš i Ivor Kos (Hrvatska) održali izlaganje pod naslovom »Psychopathological Hermeneutical Circle and the Phenomenology of Life-Space« (hrv. »Psihopatološki hermeneutički krug i fenomenologija životnog prostora«). U izlaganju je prezentiran koncept psihodijagnostičkog hermeneutičkog kruga pod kojim se podrazumijeva integrativni kontekstualni pristup životu pojedine osobe, usmjeren spram njegove psihopatološke sinteze.

Nakon rasprave i kraće pauze, u auli Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održano je otvaranje izložbe fotografija »Zoom na psihu« studenata Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Nakon pauze za ručak ponovno su uslijedila dva plenarna predavanja. Inka Miškulin (Hrvatska) održala je prvo plenarno predavanje pod naslovom »Opasnost jedne jedine priče«. U svom izlaganju naglasila je nužnost hermeneutičkog pristupa u psihoterapiji. Potom je Danijela Tiosavljević (Srbija) održala drugo plenarno predavanje pod naslovom »Moralnost kao psihička funkcija čovjeka – moralno mišljenje i/ili moralno ponašanje«. U izlaganju je moral prikazan kao jedna od psihičkih funkcija čovjeka, odnosno kao integrativni dio njegova psihičkog identiteta. Zatim su sekciju »Jahr«, na hrvatskom jeziku, nastavili Igor Salopek, Marina Barić, Vanja Pranjić i Ivana Španić (Hrvatska) izlaganjem »'Riječi su važne' – afirmacija višedimenzionalne uloge komunikacije«. U izlaganju su predstavili kampanju »Riječi su važne« kojom je u Karlovcu u lipnju 2019. godine obilježen Nacionalni dan prava osoba s duševnim smetnjama. Potom je Božidar Popović (Hrvatska) održao izlaganje pod nazivom »Sedimenti arhiva preživljavanja i otpornosti u društvenoj konstrukciji trauma«. Izlaganjem je predstavio dosadašnji tijek istraživanja u okviru svoje doktorske disertacije kojom propituje marginalizirane, nevidljive i podčinjene narative

preživjelih sudionika bitke za Vukovar. Zatim je Gordana Dvorneković (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Suradnja socijalnih poduzetnika«. U izlaganju su predstavljene »SUZ Martinov plašt« i sastav njezinih članova te udruge »Dom nade« i »KLA Siget«. Sekciju je zaključila Radmila Stojanović Babić (Hrvatska) izlaganjem »Živjeti kao svi drugi«. U izlaganju je predstavila program »Udruge za psihosocijalnu pomoć Susret« i naglasila da Udruga osnažuje osobe za aktivan život u zajednici i promiče njihov oporavak i socijalno uključivanje.

Paralelno s prvom, održavala se i druga sekcija. Sekciju »Laing« otvorio je Kristian Peter (Hrvatska) izlaganjem »Meditacija kao terapija«. U izlaganju je istaknuo važnost volje i mira u razumijevanju meditacije kao terapije. Zatim je Matija Mato Škerbić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Spiritualnost i sport: potraga za svetim, duhovnim zdravljem i smislom života«. U izlaganju je razmatrao tri perspektive iz kojih je tema ljudske spiritualnosti razvijena unutar filozofije sporta. Potonje tri perspektive su: potraga za svetim, ispunjenost duhovnim vrijednostima i holistički baziran 'životni smisao'. Potom je Luka Maršić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Kretanje u igri«. U izlaganju je razmatrao mentalno i fizičko kretanje u igri kao zbiljsko proširenje svijeta od onoga aktualno danog. Nakon plenarnih predavanja, sekciju su nastavili Ivan Perkov, Stjepan Krovinić i Petar Šarić (Hrvatska) izlaganjem »Izazovi studiranja osoba s fizičkim i/ili mentalnim poteškoćama u Republici Hrvatskoj«. Cilj izlaganja bio je izložiti i problematizirati neke od izazova s kojima se suočavaju osobe s fizičkim i/ili mentalnim poteškoćama u hrvatskom visokoobrazovnom sustavu. Zatim je Tone Vrhovnik Straka (Slovenija) održao izlaganje pod naslovom »Psihoteičke bludnje – tragični ili samo neobični odmak od svakodnevnog rezoniranja?«. U izlaganju je razmatrao mogućnost da psihoteičnu bludnju tretiramo kao nešto što zapravo nije bolesno, nego kao jednostavni odmak od racionalnog rezoniranja. Sekciju je zaključila Jelena Seferović (Hrvatska) izlaganjem »Izazovi majčinstva kod žena sa psihičkim smetnjama u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Pogled unatrag«. U izlaganju su bili prikazani reprezentativni slučajevi vezani uz iskustvo majčinstva, izdvojeni iz povećeg korpusa prikupljenog istraživačkog materijala.

Drugi dan simpozija priveden je kraju zanimljivom svjetlosno-glumačkom predstavom naziva »Tema je nešto čega nema« udruge *Ludruga*, orijentirane na senzibilizaciju i destigmatizaciju.

Trećeg dana simpozija, 23. studenoga 2019. godine, sekciju »Jahr« otvorio je Josip Periša (Hrvatska) izlaganjem »Filozofija književ-

nosti: socrealistička književnost kao ideološki aparat države«. U svom je izlaganju razmatrao socrealističku književnost (1945. – 1952.) kao ideološki aparat države. Zatim je Ivana Ivančić Medved (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Empatija u književnosti na primjeru djela Irene Vrkljan *Naše ljubavi, naše bolesti*«. U izlaganju je razmotrila djelo suvremene hrvatske književnice Irene Vrkljan *Naše ljubavi, naše bolesti*, a nastojala je detektirati moć empatije i ljubavi u građnji osobnog razvoja i kvalitete života. Potom je Sead Alić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Pad u prozu«. U izlaganju, na primjeru Pavla Vuk-Pavlovića i njegove filozofije, govorio je o potrebi filozofije za poezijom. Zatim je Suzana Marjanić (Hrvatska) održala izlaganje »Legalizacija ludila kroz umjetnost: izvedba simptoma duševne patnje«. Izlaganje se bavilo odabranim izvedbenim posvetama »ludilu«, s naglaskom na izvedbi duševne patnje u interpretaciji Damira Bartola Indoša. Nakon rasprave i kraće pauze, uslijedila su dva plenarna predavanja. Damir Smiljanić (Srbija) održao je prvo plenarno predavanje pod naslovom »'Čini kako ti nalaže tvoj demon!' Iluzionistički pogled na svijet Oskara Panitze i njegove aporije«. Predavanje je bilo posvećeno burnom životu njemačkog pisca, esejista i satiričara Oskara Panitze (1853. – 1921.) kao i njegovu sukobu sa zakonom i vlašću. Potom je Labinot Kelmendi (Kosovo), na engleskom jeziku, održao drugo plenarno predavanje pod naslovom »Madness and Literature: Foucault's Encounter« (hrv. »Ludilo i književnost: Foucaultov susret«). U svom je predavanju razmatrao sjecište književnosti i ludila, a postavio je i temeljno pitanje: »Što je to biti normalan?«.

Nakon rasprave i kraće pauze, sekciju »Jahr«, na engleskom jeziku, nastavio je Matjaž Potrč (Slovenija) izlaganjem »'Out of the Blue' and Appreciation« (hrv. »'Iz vedrog neba' i uvažavanje«). U izlaganju je razmatrao Normanovo »iz vedra neba« pouzdano opravdano oblikovanje vjerovanja. Potom je Ivan Jarnjak (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »R. D. Laing and the *Dialectics of Liberation*« (hrv. »R. D. Laing i *Dijalektika oslobođenja*«). Izlaganje se bavilo govorom Ronalda Davida Lainga održanom na simpoziju »Dijalektika oslobođenja« u Londonu 1967. godine. Zatim je Štefanija Kožić (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Psychoanalysis and (Bio)Ethics: Practices of Language« (hrv. »Psihoanaliza i (bio)etika: prakse jezika«). U izlaganju je ponuđena teza po kojoj moralnost ne proizlazi iz ljudskog instinkta, već je utemeljena i ukorijenjena u jeziku. Potom je Bernard Špoljarić (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »Ego Complexities« (hrv. »Kompleksnosti ega«). Cilj izlaganja bio je

ukazati na jasnu distinkciju između egoizma i narcizma kao tek jednog od mogućih modaliteta i eksplicacija jastva, odnosno opće i univerzalne domene subjektivnosti. Nakon rasprave i pauze za ručak, sekciju na hrvatskom jeziku nastavili su Ivica Kelam i Darija Rupčić Kelam (Hrvatska) izlaganjem »Mitska potraga za srećom – opsjena sreće: kratki osvrt o filozofiji sreće«. U izlaganju su razmotrili neke od glavnih ideologija i strategija usmjerenih prema postizanju sreće pojedinca. Zatim je Damir Hršak (Hrvatska) održao izlaganje pod nazivom »Četiri jahača suvremenog hrvatskog kapitalizma«. U izlaganju su deportacija kao lažna mobilnost, tjeskobnost kao lažna fleksibilnost, beskrupuloznost kao lažna izvrsnost i krvoločnost kao lažna konkurentnost predstavljeni kao četiri jahača suvremenog hrvatskog kapitalizma. Potom je Vesna Stanković Pejnović (Srbija) održala izlaganje pod naslovom »Revolucija volje za život u kapitalizmu«. U izlaganju, pozivajući se na Hegela, Marxa, Nietzschea i Deleuzea, promišljala je o revoluciji volje za život u doba kapitalizma.

Nakon rasprave i kraće pauze, Demétrius A. França (Brazil) održao je plenarno predavanje, na engleskom jeziku, pod naslovom »A Colonial Perspective on Mental Health and Prison Services in Brazil« (hrv. »Kolonijalna perspektiva mentalnog zdravlja i zatvorskih službi u Brazilu«). U predavanju su bile izložene spoznaje dobivene provedbom peripatetičke grupne terapije s grupom stanovnika javne ustanove za mentalno zdravlje u Brazilu. Naglasak je bio stavljen na razmatranje utjecaja socioekonomskih nejednakosti u odnosu na pristup pravnim i najstvenim utjecajima dotičnih korisnika spram usluga mentalnog zdravlja.

Nakon rasprave i pauze, sekciju su nastavili Erik Brezovec i Stela Fumić (Hrvatska) izlaganjem »Revitalizacija i redefinicija socioterapije u suvremenom svijetu tokova«. Cilj izlaganja bio je redefimirati socioterapiju kao svojevrsan pristup i doprinos zdravlju pojedinca temeljen na znanstvenom razumijevanju socijalne inteligencije. Potom je Tea Radović (Srbija) održala izlaganje pod naslovom »Superpozicija i spletenost kvantne ličnosti«. U izlaganju je predstavila koncept kvantne ličnosti i postulirala da određene instance ličnosti djeluju na nivoima subatomske i atomske čestice, odnosno da koriste načela kvantnog svijeta kroz emotivne, kognitivne i bihevioralne obrasce izražavanja individualne osobe. Sekciju je zaključio Luka Perušić (Hrvatska) izlaganjem »Paraliza u snu: audiovizualni prikaz i filozofsko objašnjenje haluciniranja nepoznatih entiteta«. U izlaganju je ukratko objasnio fenomen paralize u snu te je iznio grafičku i zvučnu rekonstrukciju iskuše-

nih halucinacija. Zatim je nastojao filozofski objasniti zašto i kako se halucinirani entiteti pojavljuju, nastojeći time dopuniti razumijevanja iz medicinskih i drugih znanosti.

Paralelno s prvom, održavala se i druga sekcija. Sekcija »Laing« otvorena je »Radionicom filozofskog savjetovanja na temelju patnje« Aleksandra Fatića i Roberta Stojilovića. Nakon pauze za ručak, sekciju su nastavili Josip Čirić, Marina Nekić i Krešimir Zauder (Hrvatska) izlaganjem »Filozofija i psihoterapije: konceptualni presjek iz enciklopedijske perspektive«. U izlaganju su prikazane dodirne točke dvaju područja iz perspektive enciklopedijski organiziranog znanja. Zatim je Jan Defrančeski (Hrvatska) održao izlaganje pod naslovom »O hipotezi 'thinking for speaking' Dana I. Slobina«. Cilj izlaganja bio je, pomoću jezičnih primjera, pokušati objasniti temeljne pretpostavke hipoteze 'thinking for speaking' Dana I. Slobina i pokušati prikazati njezinu važnost u povijesti razvoja jezičnog relativizma. Potom je Ana Daria Bokan (Hrvatska) održala izlaganje pod naslovom »Jezično kreiranje realnosti i nerealnosti«. U izlaganju je nastojala odgovoriti na pitanje: »Što je potrebno da se značenje pojma promijeni isključivo u svijesti čovjeka?«. Sekcija je privedena kraju radionicom »Aktivno slušanje i komunikacija« udruge *Ludruga*, a simpozij je uspješno zaključen zahvalnim riječima predsjednika Organizacijskog odbora Luke Janeša, koji je posebice istaknuo iznenađujuću činjenicu da su simpozij ovako visoke razine zapravo u potpunosti pripremili i proveli studenti doktorskih, diplomskih i preddiplomskih studija.

Jan Defrančeski

Godišnji simpozij Hrvatskog filozofskog društva »Filozofija, obrazovanje i škola«

Od 12. do 14. prosinca 2019. godine u prostorijama Školske knjige u Zagrebu održao se godišnji simpozij Hrvatskog filozofskog društva pod nazivom *Filozofija, obrazovanje i škola*. Simpozij je suorganizirala Agencija za odgoj i obrazovanje, uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i uz potporu Turističke zajednice

grada Zagreba, kao i Školske knjige. Simpozij je okupio pedeset izlagača i uključivao predstavljanje recentnih izdanja Hrvatskog filozofskog društva i okrugli stol naziva »Može li srednjoškolska nastava prema novom kurikulumu odgovoriti izazovu vremena?«. Izlaganja i popratne rasprave bavili su se utjecajem filozofije na odgojno-obrazovni sustav, s temama poput svrhe obrazovanja, uloge obrazovanja u društvu, kritike obrazovanja, samoobrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja itd.

Simpozij je započeo ceremonijalnim otvorenjem uz pozdravne riječi, nakon čega je uslijedilo plenarno izlaganje Mislava Ježića pod nazivom »Pred otvorenim pitanjima odgoja i obrazovanja«. Ježić je u svom izlaganju otvorio brojna pitanja o odgoju i obrazovanju koja predstoje društvu, među kojima su ona o odnosu tjelesnog i umnog razvoja, tehnologije i obrazovanja te svrhe obrazovanja u budućnosti. Nakon plenarnog izlaganja uslijedila je rasprava, a zatim i kraća pauza. Skup izlaganja koji je potom nastupio otvorio je Igor Čatić izlaganjem »Potrebno je sintezologijsko obrazovanje«, u kojem je naglasio potrebu za poopćavanjem obrazovanja i prijenosom užitih interesa na cjeloživotno obrazovanje. Nakon Čatića, izlaganje pod nazivom »Filozofija spram STEM područja u srednjoj školi« održala je Perislava Bešić-Smlatić, ističući važnost humanističkog područja u obrazovanju 21. stoljeća naspram sve pervazivnijeg STEM područja, a posebnu pažnju posvetila je predmetnom kurikulumu filozofije u srednjoškolskom obrazovanju. Zatim je Mladen Živković izlaganjem »Pozvani smo svjedočiti za filozofiju« prikazao problematiku marginalizacije filozofije poradi usmjerenosti suvremenog školovanja na pripremu učenika za tržište rada. Skup izlaganja zaključio je Bruno Čurko izlaganjem »Projekt COMET – Zajednica nastavnika etike u Europi«, istaknuvši kako je cilj projekta mapiranje različitih etičkih kurikula u europskim srednjim školama uz pomoć mrežne interaktivne platforme. Pored predstavljanja projekta, pozvao je sve zainteresirane nastavnike etike da se u njega uključe i objasnio im na koji način to mogu učiniti.

Nakon kraće rasprave i pauze, novi skup izlaganja otvorila je Dafne Vidanec izlaganjem »Prirodnoznanstveni glosarij kao didaktički 'alat' u kreiranju kritičkog mišljenja s obzirom na nastavu filozofske skupine predmeta«. Izlagačica je istaknula doprinos koji su teorijski uvidi prirodnih znanosti u 20. stoljeću donijeli jeziku kao temeljnom oruđu u filozofiji i, služeći se konceptom znanstvenih revolucija Thomasa Kuhna, prikazala transformaciju koju je filozofija doživjela uslijed digitalne revolucije. Sljedeći na redu bio je Zvonimir Komar s izlaganjem »Omogućava li koncept ishoda učenja obrazovanje?«. Komar je u

svom izlaganju iskazao vezu između kurikula i cilja kako bi jasnije prikazao učenje kao njegovu operacionalizaciju i time ustvrdio »taksonomiju« obrazovanja. Nakon Komara, govorila je Marina Katinić koja je prikazala više vrsta znanja i, shodno tomu, izvela analizu o problematici njegove mjerljivosti u svom izlaganju »Mjerljivost ishoda kao filozofsko pitanje«. Sljedeća na redu bila je Stela Fumić s izlaganjem »Epistemološka analiza percepcije znanja kod učenika u trogodišnjim strukovnim školama u Republici Hrvatskoj« u kojem je na temelju pristupa znanju od strane učenika u trogodišnjim srednjim školama pokušala izvući neke epistemološke zaključke. Nakon izlaganja, uslijedila je rasprava te pauza za ručak.

Nakon pauze, program simpozija do kraja toga dana bio je podijeljen u dvije sekcije koje su se paralelno održavale – sekciju A i sekciju B. Prvi skup izlaganja sekcije A u *Velikoj dvorani* otvorila je Maja Vejić izlaganjem pod naslovom »Krasopis stylusom – možemo li digitalnom olovkom učiti pisati?«, unutar kojega je razmatrala mogućnost korištenja suvremene tehnologije za razvoj pisanja u obrazovanju. Potom je Marko Kardum u izlaganju »Disruptivnost u nastavi logike« prikazao mogućnosti korištenja disruptivnih tehnologija u izvođenju nastave – tehnologija koje remete one postojeće i njihov odnos prema tržištu, pokazujući veću dostupnost, praktičnost i povoljnost, ali i visoku razinu spekulativnosti. Sljedeći na redu bili su Divna Vuksanović i Vlatko Ilić s izlaganjem »Uloga umjetnosti i medija u obrazovanju – od emancipatorskih poetika do industrije zabave«. Izlagači su pokušali sagledati međusobno posredovanje umjetničkog stvaralaštva i obrazovanja, analizirajući projekte koji su kao alat u obrazovanju koristili dramu i kazalište. Zadnje izlaganje, prije rasprave, imala je Nataša Govedić koja je svojim izlaganjem »Koliko propitivajući, koliko dijalektički i koliko transformacijski smije biti dijalog u edukaciji?« pokušala prikazati problematiku nekorištenja metodologijskog dijaloga kao forme razgovora u školskoj nastavi i naglasiti važnost dijaloga kao spoznajnog elementa. Nakon još jedne plodnosne rasprave uslijedila je pauza.

Završni skup izlaganja u sekciji A otvorio je Draženko Tomić izlaganjem »Filozofsko-odgojni sadržaji u *Leksikonu odgojno-obrazovnih znanosti* (Zagreb, 2017.)«. Izlagač je analizirao natuknice u navedenom leksikonu koje se tiču odgojno-obrazovne problematike, napominjući da je u njima ne samo sintetizirano znanje o odgoju i obrazovanju nego i da su pokrivena aktualne odgojno-obrazovne teme, što ukazuje na kritički doprinos *Leksikona*. Zatim je Ana Miljević u izlaganju »U obranu Sokrata: učitelj koji zna da ne

zna« prikazala Rancièrove tvrdnje o Sokratovoj metodi i suprotstavila im poziciju Sokrata iz ranih dijaloga. Sljedeća na redu bila je Ivana Zagorac s izlaganjem »'Negativne' emocije i razvoj vrline«. Autorica je analizirala ulogu koju u osobnom razvoju imaju emocije koje se obično nazivaju negativnima ili nepoželjnima, kao što su zavist, ljutnja ili *ressentiment*. Zaključno izlaganje sekcije A imale su Slavica Gojević i Željka Winkler pod naslovom »Kako poučavati kontroverzne teme?«. Gojević i Winkler ukazale su na značenje i značaj kontroverznih tema i naglasile važnost razvitka sposobnosti nastavnika, poglavito nastavnika etike, za njihovo prezentiranje na odgovarajući način. Na kraju sekcije A odvila se rasprava, a nakon pauze je simpozij, prethodno sekcijski razdvojen, opet spojen u jedan. Potom se održalo i predstavljanje recentnih izdanja Hrvatskog filozofskog društva.

Sekcija B održavala se u dvorani *Potkova*, a započela je izlaganjem »Formalna strana obrazovanja: Hegel protiv suvremene pedagogije« u kojem je Goran Vranešević ukazao na nedostatke suvremene pedagogije na temelju Hegelova razumijevanja formacije (*Bildung*). Potom je Tomislav Krznar u izlaganju pod nazivom »Tko je/što je učitelj/ica? Promišljanja Milana Polića« nastojao prikazati temeljne misli hrvatskog filozofa Milana Polića o problematici učiteljstva, a koje se, među ostalim, bave problemima uloge filozofije u životu čovjeka, uloge filozofije odgoja u programima učiteljskih studija i uloge učiteljske profesije u društvu. Uslijedilo je izlaganje Adriane Višnjić Jevtić pod naslovom »Postoje li rodni stereotipi u ranom djetinjstvu?« koje je kao cilj imalo rekonstrukciju okruženja u ranom i predškolskom odgoju koje potencijalno dovodi do stvaranja rodni stereotipa i usmjerenje pažnje na socijalnu dimenziju održivog razvoja kao mogućeg rješenja za njegovo suzbijanje. Prije rasprave kao zaključka izlagačkog bloka, Nives Triva u svojem je izlaganju »Žena je *Drugi spol*« predstavila istoimeni istraživački projekt maturanata Gimnazije Antuna Vrančića u Šibeniku koji je pokušao rasvijetliti koncepciju žene unutar povijesti filozofije. Autorica je analizirala stavove filozofa kao što su Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche i Otto Weininger, koji su ženu smatrali prirodno inferiornom muškarcu u pogledu intelekta i morala, ali i filozofkinja poput Simone de Beauvoir i Hélène Cixous, koje su se takvim koncepcijama suprotstavljale.

Nakon rasprave i kraće pauze uslijedio je novi skup izlaganja, počevši s izlaganjem Vanje Borša pod nazivom »O poučavanju« čiji je cilj bio kritički osvrt na dominantan pristup poučavanju unutar formalnog obrazo-

vanja. Zatim su Aleksandra Golubović i Jelena Kopajtić održale izlaganje pod naslovom »Mogućnosti odgojnog utjecaja« u kojem su istaknule ulogu filozofije u senzibilizaciji nastavnika za odgojni utjecaj na učenika. »Metafizičke dimenzije suvremenog obrazovnog diskursa« naslov je izlaganja koje je uslijedilo, a u kojem je Ana Jovanović metafizički analizirala suvremeni diskurs o znanju, ističući da ga karakteriziraju pretpostavka autentičnog i spontano kreativnog sebstva mogućnosti, koje je mišljeno kao gen(et)ski ili neuronski entitet, kao entitet beskonfliktne *a priori* kreativne unutrašnjosti. Odnosom metafizike i obrazovanja bavilo se i sljedeće izlaganje pod nazivom »Čemu metafizika u obrazovanju?« u kojem je Luka Perušić istaknuo »fundamentalnu teorijsku nužnost te upotrebljivo praktičnu korisnost« metafizike za razvoj kritičkog mišljenja, a koja, tome unatoč, ima negativnu recepciju u obrazovno-znanstvenom sustavu, pri čemu negativan stav, što je izlagač posebice istaknuo kao nevjerojatno, nije izuzet ni u području filozofije. Na kraju bloka održana je rasprava, a nakon kraće pauze sudionici sekcije B priključili su se sudionicima sekcije A u *Velikoj dvorani* i zajedno s njima sudjelovali na predstavljanju recentnih izdanja Hrvatskog filozofskog društva.

Središnji dan simpozija, 13. prosinca 2019. godine, otvorio je Slobodan Sadžakov izlaganjem pod nazivom »Suvremene tendencije u filozofiji obrazovanja« u kojem je razmatrao odabrane suvremene pristupe unutar filozofije obrazovanja, kao što su marksizam, kritička teorija i kritička pedagogija, osvrnuvši se i na kritiku tzv. društva znanja i transformaciju obrazovanja uslijed realizacije koncepta Bolonjske deklaracije. Uslijedilo je izlaganje Luke Janeša pod naslovom »Fenomenologija integrativne bioetike, odgoj i mentalno zdravlje«, u kojem je uz pomoć filozofije odgoja Pavla Vuk-Pavlovića i Milana Polića te fenomenologije pluriperspektivnosti Željka Pavića argumentirao tezu da je integrativna bioetika zapravo fenomenologija života *par excellence* i da je nužna za provedbu tretmana mentalnih poremećaja. »*Cultura animi* u 21. stoljeću« bio je naslov izlaganja Nataše Gorjanc kojim je autorica nastojala ukazati na važnost filozofskog obrazovanja i postavljanja kulture duše (*cultura animi*) kao cilja u suvremenim znanostima, posebice u pedagogiji kao jednoj od onih znanosti koje se bave transformacijom. Blok izlaganja zaključio je Edin Branković izlaganjem »Buduća istraživanja kineziološke edukacije – filozofija, neuroznanost i *kultivacija karaktera*« u kojem je pozitivan utjecaj na razvoj kineziološke edukacije i zdravlje čovjeka u 21. stoljeću pronašao u edukativnoj filozofiji Istoka i njenom idealu *kultivacije karaktera* koja kao temelj

uzima tjelovježbu i usredotočenu svijest, potkrijepivši ga neuroznanstvenim spoznajama.

Nakon rasprave i kratke pauze, Marko Šundov u svojem je izlaganju »Znanje – blagoslov ili prokletstvo? Nove paradigme u definiranju klasa nositelja transformacije društva: prema ekonomiji smisla« suprotstavio, s jedne strane, paradigmatu kapitalizma po kojoj se ekonomija znanja formira za uži dio stanovništva i tako potiče virtualnu generaciju bogatstva, a s druge strane, paradigmatu ekonomije 21. stoljeća po kojoj se ekonomija znanja formira za širi dio stanovništva i potiče horizontalnu generaciju bogatstva. Potom je Ante Bekavac izložio izlaganje pod nazivom »Vizija pape Franje o izazovu ekološkog odgoja u enciklici *Laudato si*« u kojem je, potaknut stavkama o ekološkom odgoju u navedenoj enciklici pape Franje, kao ishodište suvremene ekološke krize postavio antropološku krizu, a kao ishodište antropološke krize – krizu odgoja. Uslijedilo je izlaganje Ružice Jurčević naslovljeno »Usporedba europske i azijske odgojno-obrazovne tradicije i njihova važnost u suvremenom kontekstu«. U navedenom je izlaganju autorica usporedila suvremeno stanje europskog obrazovanja u kojem je u posljednjim desetljećima došlo do pomaka s učenja *per se* na učenje za tržište rada i azijskog obrazovanja u kojem u zadnjih par godina oživljava tradicija konfucijanske filozofije s humanističkim naglaskom na pojedinca i njegov razvoj. Zadnje izlaganje u tom bloku imala je Iris Vidmar Jovanović, a ono je nosilo naslov »Čitati ili ne čitati *Ljubavnika*? Nemoralna umjetnost i obrazovanje«. Autorica je branila tezu da, protivno Platonovu mišljenju, moralno problematični junaci u umjetnosti ne samo da nisu opasni za moralno obrazovanje pojedinca i društva nego mogu doprinijeti njihovom moralnom razvoju. Nakon posljednjeg izlaganja, drugi blok toga dana zaokružile su zanimljiva rasprava i kraća pauza.

Treći blok izlaganja u danu otvorila je Katica Knezović izlaganjem »Potreba dokolice – preduvjet istinskom odgoju«. Knezović je ukazala na važnost dokolice u suvremenom obrazovanju u školama, koje su se u praksi odmakle od svog etimološkog značenja (grčki *shole* znači »dokolica«), potičući kod djelatnika i učenika ideal samodostatnosti rada. Zlatko Bacinger održao je potom izlaganje pod naslovom »Filozofska šetnica *Atenska škola*« u kojem je predstavio navedenu filozofsku šetnicu, izgrađenu kao dio Arcadia Wellness Parka u Medimurju. Cilj je projekta da se kroz razgovor vodiča s posjetiteljima, uz šetnju prirodom pored edukativnih ploča o antičkoj filozofiji, potaknu preispitivanje i refleksija. Nakon Bacingera, Mojca Rapo-Waite održala je izlaganje naslova »Filozofija

i poezija« u kojem je razmatrala povijesni odnos pjesništva i filozofije te njihovu ulogu u obrazovanju, koristeći kao primjer vlastitu poeziju. »Kasandrin glas nije glas filozofa praksisa« bio je naziv posljednjeg izlaganja u tom bloku, u kojem je Nikola Tadić branio tezu o daljnjoj aktualnosti filozofije praksisa i mogućnosti njenog utjecaja na svijet, slikovito je kontrastirajući Kasandri iz grčke mitologije, kojoj je dar proricanja budućnosti Apolon omogućio, a zatim i prokleo tako da se nitko na ta proročanstva više nije obazirao. Na kraju bloka održana je rasprava, a zatim i duža pauza za ručak.

Posljednji blok izlaganja započeli su Matija Mato Škerbić i Igor Eterović izlaganjem »Početci nastave filozofije i logike u Hrvatskoj 1957. i 1958. godine i uloga Hrvatskog filozofskog društva«. Koristeći se građom iz arhive Hrvatskog filozofskog društva, autori su nastojali rekonstruirati proces uvođenja nastave filozofije i logike u hrvatski školski sustav i skrenuti pozornost na aktualno smanjenje obujma navedenih predmeta u školama kao zahtjev eksperimentalnog programa »Škola za život«. Potom su Boško Pešić i Damir Sekulić održali izlaganje pod nazivom »Jaspers o obrazovanju. Filozofske mogućnosti akademskog odgoja«, u kojem su razmatrali odgojni potencijal znanja i ulogu filozofije u motiviranju želje za znanjem, referirajući se na Jaspersove koncepte sveučilišta i studija filozofije. Uslijedilo je izlaganje Darije Rupčić Kelam i Ivice Kelama pod naslovom »Ima li prostora za empatiju i skrbno mišljenje u današnjem odgojno-obrazovnom sustavu?«. Izlagači su istaknuli da skrbno mišljenje, pored kritičkog i kreativnog, čini bitnu sastavnicu multidimenzionalnog mišljenja i da je uz empatiju nužno u izgradnji cjelovito obrazovanje pojedinca, a koji bi trebao biti svrha svake odgojno-obrazovne aktivnosti. Potom su Nenad Vertovšek i Ivana Greguric Knežević izložili temu »Budućnost obrazovanja – filozofija i umjetna inteligencija«, ističući važnost humanističkog obrazovanja, posebice filozofije, u opstanku čovjeka unutar znanstveno-tehničkog doba u kojem će umjetna inteligencija zadobiti mnoge do tad isključivo ljudske mogućnosti. Blok izlaganja zaključila je Alta Pavin Banović izlaganjem »Informacijska pismenost i informacijsko-komunikacijska tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu«, prikazavši rezultate anketnog ispitivanja predavača u jednoj hrvatskoj srednjoj strukovnoj školi o korištenju tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu i analizirajući utjecaj kontinuiranog razvoja tehnologije na obrazovanje, među kojima je i zahtjev za tehnološkom pismenošću. Nakon rasprave i kraće pauze, za kraj dana održana je godišnja

skupština Hrvatskog filozofskog društva, nakon koje je uslijedilo druženje uz koktel.

Treći dan simpozija započeo je izlaganjem Damira Hršaka koje je nosilo naslov »Odgoj i obrazovanje za europsko društvo ili dril za globalno tržište«. Hršak je govorio o dvama suprotstavljenim principima odgoja i obrazovanja, tj. o jednom koje počiva na vrijednostima kreativnosti, slobode i solidarnosti te drugom koje je podčinjeno globalnom tržištu. Nakon toga je Josip Guć održao izlaganje pod naslovom »Istinske potrebe i bioetički odgoj«, istaknuvši važnost potrage za istinskim potrebama u bioetičkom odgoju, ali i u razvoju cjelovitosti ljudske osobe i ukazavši na načine njegova postizanja. Iduće izlaganje, pod nazivom »Anarhistički pogledi na obrazovanje: povijesne transformacije i transtemporalni problemi«, održao je Hrvoje Jurić. U izlaganju je prikazao povijesni razvoj anarhističke misli o obrazovanju i aktualizirao je anarhističku kritiku obrazovnih sustava, zahtjeve za transformiranjem i pitanje o svrsi obrazovanja. Posljednje održano izlaganje u bloku bilo je »Uloga učitelja u dekonstrukciji skrivenog kurikuluma« Igora Miošića koji je govorio o konfliktnoj teoriji u obrazovanju kroz prizmu učitelja kao skrivene sastavnice kurikuluma i o osvještavanju učitelja o svojoj poziciji. Blok izlaganja zaključen je raspravom i kratkom pauzom.

U idućoj sesiji izlaganja prva je izlaganje održala Ivana Ivančić Medved pod naslovom »Tko bi trebali biti istinski uzori suvremenog društva?«. Govorila je o krizi vrijednosti i nedostatku uzora kao problemu suvremenog društva, istaknuvši vrijednosti i osobine koje bi uzori trebali imati, kao što su ozbiljnost, odgovornost, dužnost i brižnost. Idući je bio Željko Senković s izlaganjem »Obrazovanje u ustrojenom društvu. Bilješka uz Nietzscheovu ideju odgoja«. Senković je ukazao na to da je sadašnja degradacija obrazovanja uzrokovana svodenjem obrazovanja na potrebe kapitalizma pa je kao odgovor na to ponudio Nietzschea i njegovu misao o odgoju koje ne bi trebalo biti zadobivanje teorija i znanja, nego put samorazvoja prema samoostvarenju. Posljednje izlaganje bloka bilo je ono Alena Tafre pod naslovom »Kraj filozofije i zadaca škole«. Tafra je problematizirao status filozofije u nastavi, smanjenje autoriteta same filozofije i aktualnu kurikularnu reformu u kontekstu prioriteta nastave filozofije i obrazovanja u cijelosti.

Na samom kraju simpozija održan je okrugli stol pod naslovom »Može li srednjoškolska nastava prema novom kurikulumu odgovoriti izazovu vremena?« koji je moderirala Perislava Bešić-Smlatić, a u kojem su sudjelovali Željka Winkler, Igor Miošić i Katarina Stupalo. Željka Winkler održala je izlaganje

pod naslovom »Digitalna tehnologija u nastavi filozofskih predmeta« u kojem je ukazala na prisutnost tehnologije u nastavi i na njene prednosti i nedostatke u razvoju kompetencija učenika. Potom je Igor Miošić u svom izlaganju »Odgoj i obrazovanje između dogmatizma i relativizma« govorio o dogmatičnom *ex cathedra* pristupu odgoju i obrazovanju te oprečnom sofističkom skepticizmu, istaknuvši kao ispravnu alternativu sokratovski dijalog, u kojem se niti niječe postojanje istine niti tvrdi da postoji ona apsolutna, nego drži da istina zapravo nikada nije u cijelosti dostupna. Posljednje izlaganje u okviru okruglog stola održala je Katarina Stupalo pod nazivom »Izazovi i opasnosti nastavnog kurikula Filozofije« u kojem je raspravljala o trenutnoj i potrebnoj kurikulnoj reformi i o analizi pojedinih elemenata važnih za nastavnike filozofije i učenike. Nakon toga, uslijedila je završna rasprava i zatvaranje simpozija.

Simpozij je bio tematski raznovrstan i ponudio nove perspektive o odgoju i obrazovanju, a pogotovo o aktualnoj temi kurikulne reforme koja ima veliki značaj za cjelokupno društvo. Također, izlaganja su potaknula brojne plodonosne rasprave koje su rezultirale preoblikovanjem dotadašnjih teza i uvjerenja te napredovanjem kritičkoga mišljenja sudionika, a koje je samo po sebi bilo česta tema simpozija. Zbog svega navedenog može se reći da je Godišnji simpozij Hrvatskog filozofskog društva ove godine bio izuzetno uspješan i da se s nestrpljenjem iščekuje idući.

Jakov Erdeljac

Štefanija Kožić

Matija Vigato